
CADRIL

Alberto Manguel

Toți oamenii sunt mincinoși

traducere de
BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU

Colecție coordonată de Dana MOROIU

First published in Spanish as Todos los hombres son mentirosos in 2008.
Alberto Manguel, ALL MEN ARE LIARS
Copyright © Alberto Manguel
c/o Guillermo Schavelzon & Asoc., Agencia Literaria
www.schavelzon.com

© Baroque Books & Arts, 2012

Coperta © Baroque Books & Arts
Imaginea copertei: Stela LIE
Concepție grafică: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Redactor: Adriana BĂDESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MANGUEL, ALBERTO
Toți oamenii sunt mincinoși / Alberto Manguel;
trad.: Bogdan-Alexandru Stănescu. – București: Baroque Books & Arts, 2012
ISBN 978-606-93227-7-2
I. Stănescu, Bogdan-Alexandru (trad.)
821.134.2-31=135.1

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

Lui Craig Stephenson, cel care nu minte niciodată.

„Mi-am spus atunci, în grabă, toți oamenii sunt mincinoși.“

Psalmii 116: 2

1

APOLOGIA

„Ce e de spus despre un adevăr înlănțuit de acești munți și care este neadevăr pentru lumea din afara acestor granițe?“

MICHEL DE MONTAIGNE, *O apologie pentru Raymond Sebond*

Sincer vorbind, sunt ultima persoană pe care ar trebui să o întrebi ceva despre Alejandro Bevilacqua. Ce-aș putea să-ți spun eu, dragul meu Terradillos, despre un om pe care nu l-am mai văzut de treizeci de ani? Ce vreau să-ți spun este că abia dacă l-am cunoscut și, chiar și așa, destul de vag. Sincer să fiu, nici n-am vrut să-l cunosc mai bine. Sau, altfel spus, *l-am cunoscut* bine – recunosc acum –, dar într-un fel destul de neatent, aproape împotriva voinței mele. Relația noastră (așa-zisa relație, în lipsa unui cuvânt mai bun) avea atât o componentă serioasă de politețe

ceremonioasă, cât și o doză de nostalgie convențională, pe care o împart exilații. Nu știu dacă mă înțelegi. Soarta ne-a aruncat împreună, ca să zic așa și, dacă mi-ai cere acum să spun, cu mâna pe inimă, dacă am fost prieteni, ar trebui să mărturisesc că nu am avut nimic în comun în afara celor două cuvinte, *República Argentina*, ștanțate pe pașapoartele noastre.

Dar ce anume te atrage la acest om, Terradillos? Să fie felul în care a murit? Să fie acea imagine – care încă îmi bântuie visele, deși nu am văzut-o cu ochii mei – a lui Bevilacqua zăcând pe trotuar, cu țeasta zdrobită, cu sângele scurgându-se de-a lungul străzii, în canalizare, ca și cum ar fi vrut să abandoneze trupul lui lipsit de viață, ca și cum ar fi refuzat să participe la o asemenea crimă atroce sau la un sfârșit atât de nedrept, de nebănuit?

Nu, nu cred. Tu ești jurnalist, tu iubești viața. Aparții lumii care pulsează, nu ești o hienă a necrologurilor. Nimic mai departe de tine. Ceea ce urmărești tu e adevărul, dovada plină de viață. Tu vrei să expui faptele în fața cititorilor tăi, deși s-ar putea ca ei să nu fie prea interesați de persoana cuiva precum Bevilacqua, un om care și-a avut rădăcinile cândva în Poitou-Charentes (care, să nu uităm amănuntul ăsta, este și regiunea ta, Terradillos). Vrei ca toți cititorii tăi să cunoască adevărul – un concept periculos, despre a cărui existență nu pot băga mâna-n foc. Speri să-l mântuiești pe Bevilacqua chiar acolo, în mormânt. Vrei să-l echipezi cu o nouă biografie construită din amintirile altor oameni. Și toate din cauza unui argument zguduitor cum este cel că maică-sa se trăgea din același colț

al pământului ca și tine. E o cauză pierdută, amice! Știi ce-ți sugerez? Găsește o altă personalitate – vreun erou plin de culoare sau o celebritate – cu care Poitou-Charentes chiar să se mândrească, de pildă poponarul ăla heterosexual de Pierre Loti sau intelectualul plin de întrebări și interogații, Michel Foucault, atât de îndrăgit în universitățile yankee. Ești bun tocmai la genul acesta de articole erudite, Terradillos, mi-am dat seama, iar eu mă pricep la astfel de lucruri. Nu-ți pierde vremea cu mizerii, cu amintirile începătoșate ale unui bătrân țâfnos.

Și, ca să ne întoarcem la prima mea întrebare, de ce eu?

Ia să vedem. M-am născut într-una din multele halte ale unui exil prelungit, ce avea să-mi ducă familia din stepele asiatice în stepele Americii de Sud; spre deosebire de mine, familia Bevilacqua a călătorit direct de la Bergamo până în zona ce avea să devină provincia Santa Fé, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. În acea colonie îndepărtată, familia de italieni avea să deschidă o măcelărie; pentru a comemora o asemenea realizare sângeroasă, primarul din Venado Tuerto a dat numele de Bevilacqua unei străduțe lipsite de importanță din partea estică a orașului, în 1923. Bevilacqua *père* a întâlnit-o pe fata care avea să-i devină soție, pe Marieta Guittón, în timpul unei serbări cu iz patriotic; în câteva luni, erau deja căsătoriți. Când Alejandro avea doar un an, părinții lui au pierit în dezastrul feroviar din 1939, așa că bunica din partea tatălui a decis să-l ducă la Buenos Aires, unde a deschis o băcănie. Bevilacqua (despre care știi că era enervant de meticulos când venea vorba de detalii) a ținut să-mi precizeze odată că familia sa nu

s-a ocupat întotdeauna cu burta de vacă și cu mezelurile, ci că, în urmă cu secole, un Bevilacqua fusese chirurgul personal al unui cardinal ori episcop. Señora Bevilacqua se mândrea cu acele rădăcini vagi, dar distinse, preferând să-i ignore pe cei din familia Guittón, niște simpli hughenoți. Ea era ceea ce numim o „pupătoare de icoane" și cred că, în șaptezeci de ani, nu a pierdut nicio slujbă religioasă, până la infarctul care a betegit-o.

Terradillos, prietene, tu ai impresia că pot schița un portret al lui Bevilacqua care să fie, deopotrivă, plin de viață, de suflet, dar și apropiat realității; crezi că poți lua amestecul acesta, apoi să-l torni direct în pagină, adăugând poate un strop de culoare de Poitiers. Or, asta e exact ceea ce nu pot eu face. Cu siguranță că Bevilacqua a avut încredere în mine. Mi-a încredințat câteva detalii foarte personale ale vieții sale, mi-a umplut capul cu tot felul de nimicuri de ordin intim, dar, ca să spun adevărul, nu știu de ce îmi zicea astfel de lucruri. Te asigur că nu am făcut nimic pentru a-l încuraja – ba din contră. Poate că a vrut să vadă în mine, compatriotul său, o solicitudine ce de fapt nu exista, sau a interpretat lipsa mea de sentimentalism drept pragmatism. Un lucru e sigur: apărea la ușa mea zi și noapte, indiferent de oră și de faptul că trebuia să muncesc pentru a-mi câștiga existența – și începea să vorbească despre trecut, de parcă șuvoiul acesta de cuvinte, al cuvintelor *lui*, i-ar fi recreat o lume pe care, în ciuda tuturor lucrurilor, o știa sau o simțea iremediabil pierdută. Ar fi fost inutil să protestez și să-i amintesc că nu împărtășeam același fel de exil cu el. Părăsisem Argentina când eram cu zece ani mai

tânăr decât el, un tânăr care murea să călătorească. După o tentativă ratată de înrădăcinare în Poitiers, am plecat mai departe la Madrid, un loc bun pentru scris, speram eu, preferând să port povara resentimentului pe care-l simte orice argentinian față de capitala țării-mamă, decât să cedez clișeului de a trăi în San Sebastian sau Barcelona.

Nu mă înțelege greșit: Bevilacqua nu era genul acela de om care se plantează pe canapeaua ta, după care nu-l mai poți mișca de acolo. Din contră: părea incapabil de orice gest nepoliticos și tocmai de aceea părea atât de greu să-i ceri să plece. Bevilacqua avea o grație naturală, o eleganță simplă, era o apariție subtilă. Înalt și slab, se mișca încet, ca o girafă. Vocea îi era deopotrivă dură și calmă. Ochii cu pleoape grele – tipici pentru latini, cred eu – îl făceau să pară tot timpul adormit și-ți era absolut imposibil să-ți desprinzi privirea de-a lui când îți vorbea. Iar când te atingea pe braț cu acele degete fine, pătate de tutun, te lăsai în voia lui, știind că orice rezistență e inutilă. Abia când își lua la revedere îmi dădeam seama că-mi pierdusem o după-amiază întreagă cu el.

Probabil că unul dintre motivele pentru care Bevilacqua se simțea ca acasă în Spania – cu atât mai mult în acei ani întunecați – era acela că imaginația lui prevala asupra realității. În Spania – nu știu dacă ești de acord – totul trebuie să fie foarte clar: spaniolii inscripționează explicativ fiecare clădire, pun plăci pe fiecare monument. Bineînțeles că cei care cunosc cu adevărat acest sătuc cu pretenții văd cu totul altfel Madridul, ca pe ceva ascuns, misterios; plăcile sunt înșelătoare, iar tot ceea ce văd

turiștii nu este decât o *mise-en-scène*. Dintr-un motiv ciudat, el dădea mai mult credit acestor realități fumurii decât propriilor sale amintiri și visări. Deși suferise zeci de ani în țara noastră, din cauza mizeriilor fabricate de poliție și a minciunilor apărute în presă, dădea dovadă, în mod surprinzător, de încredere în mizeriile presei și în înșelătoriile vieții politice din țara sa adoptivă, susținând cu tărie că tot ce fusese în trecut era minciună, iar acum toate acestea sunt adevăruri.

Înțelegi acum ce spun? Bevilacqua făcea diferența între falsitate și adevărurile mincinoase. Știai că avea o adevărată pasiune pentru filmele documentare, mai ales pentru cele de-a dreptul seci, lipsite total de vreun element artistic? Înainte să aflu că urma să publice un roman, n-aș fi ghicit niciodată că ar fi avut vreun talent la scris, dat fiind că era singurul om din lumea asta capabil să petreacă o noapte întreagă urmărind un documentar care redă o zi întreagă din viața celor ce lucrează într-o fabrică de procesare a cărnii din Asturia sau într-un sanatoriu din munții basci.

Să nu rămâi cu impresia că nu-l priveam cu admirație. Bevilacqua era – lasă-mă să găsesc *le mot juste* – foarte *sincer*. Dacă-și dădea cuvântul, nici nu-ți trecea prin cap că ar fi un simplu gest sau doar o formalitate, astfel încât trebuia să-i accepți ofranda. Semăna cu acei bărbați pe care-i vedeam în copilăria mea pe străzile din Buenos Aires – subțiri ca niște creioane, îmbrăcați în costume la două rânduri, cu părul negru strălucind de la briantină sub pălăriile de Sabat – care o salutau pe mama în drumul nostru spre piață. Mama mea (care se pricepea la astfel de lucruri)

obișnuia să spună că limbile acestor bărbați erau atât de nespurcate, încât cineva putea afla dacă un bănuț este din argint sau nu doar punându-l în gura unuia dintre ei: dacă era fals, se înnegrea imediat la atingerea salivei lor. Cred că mama mea, care judeca oamenii cu destulă asprime, l-ar fi declarat pe Bevilacqua *mensch* dintr-o singură privire. Alejandro Bevilacqua avea ceva de gentleman de provincie, o prezență spilcuită și total lipsită de viclenie care te obliga să te abții de la orice fel de glume în prezența lui și să fii extrem de exact în ceea ce povestești. Nu vreau să spun că-i lipsea imaginația, ci doar că nu prea avea înclinație spre fantazare. Ca Sfântul Apostol Toma, trebuia să pipăie ceea ce vedea înainte de a putea crede că e real.

Tocmai de aceea am fost atât de surprins când a apărut la ușa mea, susținând că văzuse o fantomă.

Unde rămăsesem? Toate nenumăratele dimineți, după-amiezi și nopți petrecute ascultându-l pe Bevilacqua cum bâzâie neîntrerupt despre tot felul de episoade plictisitoare din viața lui – privindu-l cum fumează țigară după țigară, pe care le rula între degetele de chihlimbar, încrucișându-și și îndepărtându-și picioarele, apoi sărind și înconjurând camera cu pași mari – toate s-au contopit în memoria mea și au căpătat aspectul unei singure zile monstruoase petrecute exclusiv cu acest bărbat cu figură emaciată. Memoria mea, deși din ce în ce mai puțin demnă de încredere, este deopotrivă precisă și vagă în ceea ce privește lucrurile despre care vorbim. Vreau să zic că nu e compusă dintr-o serie de amintiri clare, ci dintr-o aglomerare de imagini confuze, scurte, ce par contaminate de literatură.

Chiar când cred că mi-l amintesc pe Bevilacqua, îmi vin în minte, de fapt, portretele lui Camus ori Boris Vian.

În clipa de față, împărtășesc cu Bevilacqua tenul gri, dacă nu și emacierea. În mod evident, am îmbătrânit; m-am îngrășat. El, în schimb, pare să fi rămas la acea vârstă la care l-am cunoscut: astăzi l-am considera „tânăr", pe atunci i se spunea „matur". Am continuat povestea pe care am început-o împreună sau pe care a început-o Bevilacqua, într-o Argentină care nu mai e a noastră. Cunosc capitolele care au urmat morții lui (era să spun „dispariției", dar acest cuvânt, prietene Terradillos, nu trebuie să-l folosim). El, bineînțeles, nu știe nimic din toate astea. Ce vreau să spun e că povestea pe care a tot țesut-o și destrămat-o de atâtea ori îmi aparține mie acum. Eu sunt cel care-i va decide destinul, cel care va oferi un deznodământ călătoriei sale. Ăsta e destinul supraviețuitorului: să spună, să recreeze, să inventeze – de ce nu? – poveștile celorlalți. Ia oricâte evenimente din viața unui om, distribuie-le cum îți vine mai bine în minte și vei obține un personaj incontestabil de real. Distribuie-le într-un mod cât de cât diferit și – *voilá!* – personajul se schimbă, este o cu totul altă persoană, deși la fel de reală. Nu-ți pot spune decât că voi avea tot atâta grijă de povestea vieții lui Alejandro Bevilacqua pe cât aș cere unui narator să aibă față de povestea mea, când va sosi vremea.

Îmi dau seama că nu putem vorbi despre un autoportret aici. Tu nu de Alberto Manguel ești interesat. O mică excursie pe acest afluent va fi însă necesară, dacă vrem să navigăm cu încredere pe râul nostru. Promit să nu sondez adâncimile propriilor mele ape și să nu lenevesc pe malurile

sale. Însă trebuie să explic câteva experiențe comune și, pentru a face asta, unele paranteze sunt necesare.

Într-una dintre ocaziile în care m-ai intervievat, Terradillos, cred că ți-am povestit cum am ajuns să trăiesc la Madrid, la mijlocul anilor șaptezeci, când am închiriat două cămăruțe undeva pe Calle del Prado. Aveam o bursă americană, dar mă și bucuram de genul acela de sănătate robustă, pe care nu mai poți miza orbește după treizeci de ani. Am petrecut aproape un an și jumătate acolo, dacă-ți vine să crezi, înainte ca evenimentele să mă oblige să fug și să mă refugiez aici, la Poitiers. La vremea respectivă, m-ai întrebat de ce am ales Poitiers. Am să-ți răspund acum: pentru că am fost obligat să părăsesc Madridul, un oraș bântuit, pentru mine, de strigoiul lui Alejandro Bevilacqua. Totul s-a schimbat față de vremurile acelea, iar acum orașul e plin de muzică și de lumină. Dar de fiecare dată când m-am întors acolo, chiar dacă stăteam la o cafenea de pe Paseo de la Castellana sau din Plaza de la Opera, am simțit această prezență alături, i-am simțit degetele pe braț, mirosul de tutun în nări, i-am auzit cadența vocii în ureche. Nu știu dacă Madridul este în mod special predispus la asemenea farmece. Știm amândoi că în Poitiers nu se întâmplă niciodată ceva asemănător.

E ciudat, însă nu pot face tot timpul distincție între amintirile mele și ale lui. Să-ți dau un exemplu: Bevilacqua vorbea cu multă căldură despre casa din Belgrano, unde trăise cu bunica din partea tatălui. Și eu am trăit în acel cartier, cu arhitectura lui austeră, cu străzile lui străjuite de arbori de jacaranda, la vreo șapte sau opt ani după ce

Bevilacqua se mutase în centru. Acum nu-mi mai dau seama dacă acea casă pe jumătate învăluită în uitare este a mea sau e cea descrisă de Bevilacqua, cu sticla colorată a ușilor, cu scările înguste, cu perdeaua de catifea ce separa sufrageria de camera de zi, candelabrul reflectat pe suprafața lucioasă a mesei din mahon, biblioteca plină de volumele albastre din *A Children's Treasury*, siluetele din porțelan ale Orchestrei Maimuțelor, de Meissen, care cântau un concert mut, cu perucile lor pudrate. S-ar putea să fie chiar o casă inventată, bazată pe amintiri în parte ale mele, în parte ale lui, dar nu voi mai ști sigur niciodată, dat fiind că întreg cartierul a fost demolat, pentru a face loc unuia de zgârie-nori. Dar dacă pentru Bevilacqua, care era precis până și în descrierea propriilor vise, ar fi contat, pentru mine nu contează deloc.

Bevilacqua credea că a moștenit această obsesie legată de detalii de la bunica lui, o femeie severă și pretențioasă – aici, în Europa, s-ar spune despre ea că e mai mult luterană decât catolică. De-a lungul copilăriei lui Alejandro, ea a ținut să-i reamintească faptul că Dumnezeu ne privește mereu, zi și noapte, fără a clipi, și că fiecare gest, fiece gând, e trecut în Marea Sa Carte a Socotelilor, asemenea celei de pe tejgheaua băcăniei. Mereu fidelă propriilor sale convingeri, Señora Bevilacqua își conducea afacerea cu o rigoare și o igienă exemplare, fără a-și permite să se lase sedusă de noul val de supermarketuri ce înlocuiau magazine precum al ei, cu rafturi de plastic și lumină de neon. La Bergamota, până aproape de sfârșitul anilor șaptezeci, a fost mândria cartierului Belgrano.